

בני ברית ישראל

מועצה אזורית דרום

יו"ר מועצה: אבי ארז
ereza100@gmail.com

עורך: יוסי רזי
razyf@013net.net

עלון מספר 49

לשכת הנשיא ויצמן לשכת נתיבי השלום לשכת בנימין דה רוטשילד לשכת המדע רחובות
לשכת ראשונים לשכת מצאנו יין לשכת נס לשכת מעגלים לשכת כרמים

סיון תשפ"ד

העלון הדיגיטלי

יוני 2024

תוכן עניינים

דבר העורך – יוסי רזי
דבר יו"ר המועצה – אבי ארז
מה נשמע בלשכות המועצה:
- "לשכת נס" מציינת עצמאות – מלכה סולומונוביץ'
- מפגש "לשכת מצאנו יין" – ישראל פרקר
מה יהיה? – מבט לעתיד – ד"ר יאיר שרן
קרן אור- ענת קורן
תולדות התעופה בכנרת (חלק ראשון) – שוקי ברנדויין
הבית של יהושע נחומזון – צבי תדמור
המשורר שמצא פרנסתו בספורט האגרוף ברחובות - צבי תדמור
חֶבְרָה טְרַאסְק - צבי תדמור
הסרט העלילתי העברי הראשון בא"י – ברחובות - צבי תדמור

חלון לעלון

יוסי רזי

תוך ים האירועים הלא קלים הפוקדים אותנו ניתן לציין משהו שמאפיין את דור הילדים ובעיקר נכדים שלנו. ואני לא מתכוון לכל התכונות המרשימות שנחשפו בזמן המלחמה, וכבר דובר רבות עליהן.

אני מתכוון לכושר הגמישות והניידות שלהם.

האם גם אנו יכולנו אי פעם לעבור ממקום למקום בתוך זמן קצר, ליטול איתנו את משפחותינו ועבודותינו איתנו, כמו צבים שנושאים את בתיהם עליהם?

להגיע לקופנגן, קוסומו, או אחת מדומותיהן, להתמקם בה, למצוא ולהתיידד במהירות עם חבורה של ישראלים תומכים, ותיקים, בסביבה?

להשאיר בארץ, במכולות מסחריות, שלישי או חצי מהרהיטים שאין צורך בהם. עד לנדידה הבאה?

האם לנו היה את הלוקסוס הזה?

נכון, מדובר בעבודות שניתן לבצען מרחוק באמצעות הזום אבל אלו, הדיגיטליות, נעשות יותר ויותר דומיננטיות. וכל צעיר או צעירה שניה שאתה פוגש עוסקים היום ב"הייטק".

עידן אחר. אין ספק.

דבר יו"ר המועצה

שלום חברים

דברים אלה נכתבים במוצאי חג השבועות. בשבת האחרונה זכינו למעט נחת והתרוממות רוח, עם שחרורם של ארבע מחטופינו בעזה. אבל מהר מאד אנו חוזרים למציאות הקשה. צה"ל סופג אבדות כואבות. החמאס דוחה את הצעת ישראל לעסקה ומציב תנאים משלו. והצפון הירוק תמיד, בוער פשוטו כמשמעו. אנחנו משתדלים לשמור על שגרה ככל שניתן. חברי הלשכות ממשיכים בפעילות התנדבותית וחברתית. כתבות מפורטות – בהמשך.

בימים אלה הולכות ומוקמות בראשון לציון שתי לשכות חדשות: "לשכת מעגלים" בראשות הנשיאה עפרה דוד והמנטורית הדס הכהן, ו"לשכת כרמים" בראשות הנשיאה אלה בקר והמנטור אבי מלינסקי. ברכות להצטרפותכם ל"בני ברית" ובהצלחה!

עוד נראה ימים טובים!

אבי ארז

מה נשמע בלשכות המועצה

מפגש לשכת "מצאנו יין" בראשון לציון ישראל פרקר כתב וצילם

שוב התכנסנו חברי בני ברית ישראל - לשכת "מצאנו יין" בראשון לציון לערב חברתי המלא בחיוכים, חיבוקים ואינספור סיפורים.

הפעם האירוע החברתי היה בביתם של ריקי ושמיל קלפר. כרגיל התחלנו סביב שולחן מטעמים שהחברים הביאו, עם הרמת כוסית בהנחיית נשיאתנו חנה דוד, לכבוד שחרורם המרגש של ארבעת החטופים ולקראת חג השבועות המתקרב. לחיים !!!

שיאו של הערב הייתה הרצאתו המחכימה והמלמדת (קצת) של איש האלקטרוניקה והמדע דוד ריבל שסיפר לנו את סיפורו האישי בליווי מצגת שקפים איך הוא הפך מילד שגר מעברת האזבסטונים בירושלים, כשעלה לארץ בשנות ה-50, למייסד חברת ענק בינלאומית, חשובה ופעילה אחרי אינסוף לימודים ופיתוח פרויקטים .

השיא היה בחברת RRSAT חברה אותה יסד וניהל במשך 34 שנים, אשר הפכה בשנות ה-2000 לחברה ציבורית הנסחרת בבורסה בניו יורק ומספקת שירותי תקשורת ענקיים ליותר מ-1,000 תחנות טלוויזיה ב-150 מדינות ברחבי העולם. בעזרת פיתוחיה והפרויקטים שבנתה ניתן כיום לצפות בכל רחבי העולם במידע מאזורים אחרים באותו עולם בעזרת הלוויינים הנעים במרומים.

מצאתי בכתבה משנת 2006 שאר.אר לוויינים, הנמצאת בשליטת קרדן ישראל ורפק אלקטרוניקה, הגישה טיוטת תשקיף ראשונה לנאסדק לפיה היא תנפיק מניות לפי שווי חברה שינוע בין 183-217 מיליון דולר. דוד ריבל, מנכ"ל החברה ומייסדה, עתיד למכור 175 אלף מניות תמורת 1.9-2.3 מיליון דולר .

תמצות מתוך כתבה מגלובס 2013:
"בתעשיית הטלוויזיה העולמית אין אחד שלא מכיר את RRsat .

לפני שלושה חודשים, מיליוני אמריקנים ומיליוני צופים בעולם צפו בטלוויזיות במשחק הסופרבול, גמר ליגת הפוטבול האמריקנית, וכנראה אירוע הספורט הנצפה ביותר בעולם.

מה שהצופים לא ידעו היה שהשידור החי של הסופרבול מארה"ב לכמעט כל מקום בעולם, התבצע הודות לחברה ישראלית יחסית אלמונית מבין אלו הנסחרות בשוק ההון האמריקני RRsat שמה. החברה קיימת כבר 32 שנה, ונסחרת בנאסד"ק בשווי חברה של 145 מיליון דולר .

ביולי אשתקד (2012), ולאחר כהונה בת 31 שנה, פרש המייסד דוד ריבל (66) מתפקידו כמנכ"ל. לנעליו הלא ממש קטנות נכנס אבי כהן (60), לשעבר מנכ"ל אורביט טכנולוג'יס.

דוד ריבל, האיש שבנה את RRsat מאפס (כאמור, התחיל את חייו בארץ במעברה ירושלמית ללא שידע עברית) מתרחק מהתקשורת כמו מאש. לכל אורך ימיה הציבוריים של החברה לא התראיין ריבל לעיתונות הישראלית - אפילו לא חצי ראיון. מה אתה עושה עכשיו בזמנך הפנוי שאל אותו הכתב? "אני עושה חיים!"

מחיאות כפיים לדוד שיש לו עתה, כנראה, הרבה זמן פנויי להרצות ולספר לקהלי מתעניינים ברחבי הארץ על החברה שיזם וניהל ואיך היא התפתחה אט אט והגיעה לגדולות.

השעון רץ, כהרגלו, קדימה והגיע הזמן אצלנו בלשכת בני ברית ישראל – "מצאנו יין" בראשל"צ לברך את אלו שחגגו לאחרונה ימי

הולדת. נשיאתנו חנה דוד ברכה אותם, העניקה לכל אחד עיצוץ פורח ואנחנו הרמנו לכבודן כוס לחיים מלווה בהמון חיוכים וברכות.

עוד קצת חיוכים וסיפורים, פרידה וכבר מתכוננים למפגש הבא. להתראות.

לשכת נס מציינת עצמאות 25.5.2024

כתבה: מלכה סולומונוביץ'

את יום העצמאות חגגנו לאחר החג. אפילו המועד כמו אמר שהפעם צריך לחגוג אחרת. למרות הכל, זה 'יום הולדת' למדינה שלנו וכיבדנו אותה בהרמת כוסית לחייה, לחיי האנשים הטובים שבה, לחיי החיילים שלנו וייחלנו לשובם של החטופים.

את המפגש פתחנו בשירה בציבור בליווי נגינתו של עוזי באקורדיון. אין כמו השירים לספר את ההיסטוריה שלנו, את רגעי הכאב והשמחה שמלווים את מדינתנו. לאט לאט אנו לומדים מי בלשכתנו יודע לשיר, מי רוקד ומי כישרון שטרם התגלה...

את ההפעלות והמשחקים הקדשנו כמובן למדינה שלנו. בחרנו את כל סגולותיה החיוביות בפעילות "מדינה 10", הצגנו ביטויים שלה בפנטומימה, חדנו חידות הגיון לגילוי שמות ישובים,

הדגשנו את המיוחד בה מאלף ועד תו, וקינחנו בהיגדים של "מיהי ישראל שלי".
ומה כתבו החברים?

ישראל שלי היא: בית, קשה איתה אבל אי אפשר בלעדיה, משפחה, מגש הכסף, ארץ זבת חלב ודבש, ארץ קטנה עם שפם, חדשנות, ילדים שלנו, שורשים ועוד... יש תפילה בלב שנחזור להיות כל אלו ועוד. הקבוצה הזוכה בהפעלות כיבדה את כולנו בשוקולדים מתוקים שחתמו פרק שמח ומאתגר במפגש. לשכה 10!

תודה לוועדת תרבות על העזרה, תודה למנפנים על המנגל, תודה לכולם על הקולינריה המשובחת ותודה לאל שזכינו לטוב הזה. והכי חשוב שנזכה כולנו לשנה הבאה באווירת חג אמיתית לאחר שכולם ישובו למקומם. אמן.

מה יהיה? מבט לעתיד והפעם: החינוך והלימוד-לאן?

ד"ר יאיר שרן ראש הקבוצה לתובנת העתיד

פרויקט מילניום העולמי בוחן התפתחויות עתידיות בתחומי הטכנולוגיה והחברה, על מנת להיערך לעתיד בצורה מיטבית. אחד האתגרים שסומנו על ידו הינו השפעת ההתפתחות הטכנולוגית על מגמות בכל הקשור לשיטות ודרכים בתחומי החנוך והלימוד ברחבי העולם. בהמשך נציג ממצאים ותובנות מתוך עבודה מקיפה שנעשתה לאחרונה בתחום ושבה נטלנו חלק פעיל כחלק מהפרויקט.

אין ספק שאחת ההתפתחויות החשובות שיש לקחת בחשבון, בעבודה כזו, היא צמיחתה של הבינה המלאכותית ונגזרותיה. בינה מלאכותית, בכל תצורה שהיא, תביא בין השאר להעצמת האינטליגנציה האנושית. היא תסייע לנו בלימוד והעשרת ידע, היא תוכל לזהות חולשות וחוזקות שיסייעו בידינו בזיהוי צרכים וצמצום פערים.

בינה מלאכותית בחינוך צפויה לצמוח מ-ביליון דולר ב 2013 ל-ששה ביליון ב 2025 ול-שלושים ביליון דולר ב 2032. יחד עם זאת, מגמה בולטת אחרת, הן ההשקעות בלמידה מרחוק. אלה צפויים לעלות בלמעלה מ-370 ביליון דולר כבר ב- 2026. למידה מרחוק היא אחת התעשיות הצומחות בעולם. הרווח

מקור: mako

ב 2023 עמד על 400 ביליון דולר וצפוי לעמוד על טריליון דולר ב 2032. המגמה מתבטאת ב 220 מיליון סטודנטים המשתתפים באלפי קורסים המוצעים ב 950 אוניברסיטאות ועוד היד נטויה.

תהליכים אלה מלווים בנוסף בפיתוח ממשקים מתוחכמים יותר ויותר בין אדם למחשב, ולאחרונה גם בין מוח למחשב, בפרויקט של חברת ניראלינק של איילון מאסק. אם נוסיף לכך את הקישוריות היעילה והרחבה למאגרי הידע העולמיים תוך הנגשת כולם, והאפשרות שנפתחת לכל אחד ואחד לעשות בהם שימוש, הרי אנו צועדים לקראת עידן בו החינוך והידע זמינים לכולם ברמה גבוהה וביעילות רבה.

גופים בינלאומיים כמו אונסק"ו משקיעים משאבים בהנגשת בינה מלאכותית, כמו גם טכנולוגיות חינוך אחרות, במדינות עולם שלישי, כדי לצמצם את הפערים שעשויים להיווצר בין חברות שונות. בכך הם תורמים להקטנת פערים הנובעים מחוסר היכולת הכלכלית של חברות שונות לאמץ טכנולוגיות חדשות שעלותן גבוהה ונדרשת עבורן השקעה כלכלית שאינה מצויה תמיד. בדומה למאמצים שהושקעו בצמצום הפער הדיגיטלי גם כאן נרתמים הגופים כדי להבטיח שמירב האנושות יוכל לקצור את הפירות של מהפיכת הבינה המלאכותית והיתרונות שהיא טומנת בחובה. אין לשכוח שלטכנולוגיות החדשות בכלל, ולבינה בפרט, עלול להיות גם שימוש שלילי אותו עלינו למנוע ככל האפשר, ובוודאי לעשות כל שאפשר כדי שלא ייפגע במערכת החינוך.

ההערכות לאתגר החינוך חשובה ובלתי נמנעת. כמו שכיום לא נוכל לתאר מערכת חינוך ללא מחשבים ואינטרנט, הרי בעתיד הלא רחוק נראה מערכות חינוך משולבות בינה מלאכותית בכל הרמות. טכנולוגיות חינוך מתקדמות כמו למידה מרחוק יהיו נחלת הכלל. מדינה או חברה שלא ישכילו להעריך לעידן הקרב מבעוד מועד יפגרו אחרי האחרים ויסכנו את עתיד הדורות הבאים על כל המשמעויות הנגזרות מכך.

קָרָן אֹר / עֵנֶת קוֹרֵן

“אֹר צְדִיקִים יִשְׁמַח, וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעֶר” (מִשְׁלֵי, י”ג, 9)

וְשֵׁם בְּקָרְנוֹ אֶפְלָה
הַמְתִּינוּ חֶסְרֵי אוֹנִים
לְרַגַע הַגְּאֻלָּה.

וּבְהִרְףֵי עֵינֵי הַמְּרִיאֵי אֶל-עַל
אֶל חֵיק אָב וְאִם
וּלְאֲנָשִׁים טוֹבִים לְאוֹרֵךְ הַדְּרָךְ.

וְנִתְגַלְתָּה קָרָן הָאֹר
מִן הַשְּׁחֹר
וְעַיִ נֶפֶשׁ כְּאֲרִיּוֹת
דְּבָקוֹ בְּמִשְׁיָמָה
וְהִגִּיעוּ.

מֵנֹת וְחַיִּים
הַסֵּפֶד וְשִׁמְחָה
יְאוֹשׁ וְתִקְוָה
מִשְׁמֶשֶׁן בְּעֶרְבוּבָה.

אוֹרָה וְנִהְרָה
בְּקַעֲוֵי מִן הַמְּנַהֲרָה.
לוֹחֵם גִּיבּוֹר
גָּאֵל נֶפְשׁוֹת זְכוֹת
וְחָלָל גְּדוֹל נֶפְעַר
נֶפְשׁוֹ דְּמָמָה אֶצֶל צַר וְאֶכְזָר.

9.6.2024

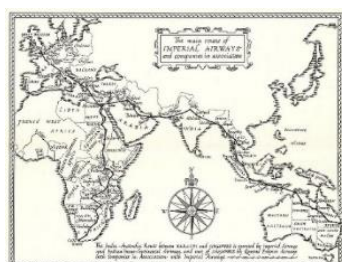
משולחנו של גיאוגרף

תולדות התעופה בכנרת (חלק ראשון)

שוקי ברנדויין

1914. עשר שנים לאחר טיסתם הראשונה של האחים רייט התרחשה תאונת הטייס הראשונה בכנרת. במהלך מטס ראווה מאיסטנבול, דרך דמשק, לאלכסנדריה, נפל האווירון התורכי 'העזרה הלאומית' לכנרת ונהרגו פתחי ביי וצאדק ביי, בכירי הטייסים הטורקים. הם לא הכירו את משטר הרוחות המתעתע בכנרת, מטוסם פגש ב'שרקייה' שהטילה אותו לקרקע. האווירון השני טס בהפרש של יומיים, נחת לתדלוק על חוף יפו והתרסק בהמראה, אל מול הדייגים. עסקני יפו החליטו לתרום אווירון בשם 'ישראל' לממשלה הטורקית, כך נולד הרעיון למטוס ציוני הראשון. מתוך העיתונות העברית המדווחת ניתן להנות מהשפה הצעירה: **'נשמתו של ראש המעופפים נורי ביי יצאה אחרי שעה וחצי'**. ('החרות'). **'ההלוויה הייתה נהדרת'**. ('הפועל הצעיר'). 'מערכת מוריה מביע את רגשי השתתפותה בהצער והאיחול הכללי של הממלכה העות'מאנית'. ('מוריה').

1931-1942. המטוס ימי של חברת אמפריאל איירוויז, מטוס נוסעים ודואר בקו לונדון הודו ואוסטרליה, נחת בכנרת בשנים אלו, מול צמח ומול טבריה. שדה תעופה בצמח עם תחנת רכבת העמק בקו חיפה דמשק, הפך לצומת בינ"ל בזכות שדה הנחיתה הימי. הטבריינים יכלו לטוס להודו ישר מהבית, עם תחנת ביניים בבגדד. היו גם טיסות שאכסנו את הנוסעים והצוות ללינת לילה במלון לידו בטבריה.

1942. הבריזה המאוחרת האופיינית לכנרת הגיעה בעוצמה והמטוס התהפך. מאז עבר ה'לידו' לצפון ים המלח.

דצמבר 48. תאונה ישראלית ראשונה בכנרת. מטוס אמפיבי מסוג ויגן, אחד מתוך שני מטוסים אמפיביים שהיו לצה"ל, התהפך בנחיתה חוזרת על המים ליד חוף צמח. 4 אנשי צוות נהרגו, ביניהם טייס מח"ל יהודי עתיר הפלות של טייסים נאצים במלחמת העולם השנייה.

1951 קרב תל מוטילה הסתבך. הסורים הפתיעו את גולני, בתחילה אין פיקוד ואח"כ אין שליטה על היעד. זה קורה זמן קצר לאחר שתקפו הסורים באל חמה, הרגו ושבו חיילים ישראלים

נסוגה מגבולה הבין לאומי. הממשלה אישרה יעף 'הפחדה' ללא פתיחה באש, על ידי מטוסים שאינם מטוסי קרב, עקב חשש מגינוי באו"ם. נשלחו מטוסי אימון מסוג ספיטפייר. הטייסים לא הבינו את לשון הפקודה ופתחו באש מקלעים 20 מ"מ מדויקת שהניסה את הסורים מהאזור המפורז. בזה הסתיים קרב ארוך שהתנהל גרוע, כולל מזון מקולקל שחירבן ללוחמים את הקרב. נהרגו 40 לוחמים ושבעים נפצעו, עליהם לא דווח לציבור. הלוחמים הראשונים נהרגו מאש כוחותינו, האחרונים נהרגו מ'אש על מוצבינו' וזאת לאחר שצה"ל התקשה לתגבר את הלוחמים, לפנות פצועים והרוגים, לספק מים ותחמושת במרחק קצר ובשטחנו, במצב זה הסתפקה הממשלה ב'יעף הפחדה' תוך סיכון שהפסקת האש תשאיר בידי הסורים את השליטה בשטח עליו השתלטו, כפי שקרה באל חמה. במקום להדיח מפקדים, חולקו צל"שים.

1954 מעגן. במהלך טקס לזכר צנחני הישוב שצנחו באירופה, הגיח אווירון בטיסה נמוכה בכוונה להצניח את ברכת הנשיא שנעדר מהטקס. המצנח נתפס בגלגל השמאלי של המטוס. בניסיון לחלץ את המיכל התקוע השתלשל הטייס החוצה, חג שנית נמוך, חזר והשתלשל שוב כדי שלא יתפס המצנח, איבד שליטה והמטוס התרסק אל שורות מול הבמה, אל השורות שנשמרו לילדי הקיבוץ, אך הם איחרו להגיע והושיבו במקומם צנחנים צעירים עם וותיקים. הפרופלור ריסק עשרות והמטוס נשרף. משה שרת אסר פרסום שמות ההרוגים לפני הודעה למשפחות, דבר שהפך לנוהג. צה"ל לא הכיר בנפגעים אך שולמו פיצוי ניחומים.

ארנונה בן יוסף: הטקס נערך לחנוכת יד זיכרון לזכרו של פרץ גולדשטיין בן מעגן שצנח ולא שב. זה היה הטקס הממלכתי הראשון במדינה. במהלך הטקס הופיע אווירון שאמור היה להצניח (כהפתעה) אגרת ברכה מאת נשיא המדינה. קיבוץ מעגן הכשיר שטח בחוף לטקס בהיקף של 3000 מוזמנים, הסדרן סידר מקומות למכובדים. למשה שרת, יגאל אלון, טדי קולק וישראל קסטנר בשורה הראשונה. מחלקת צנחנים שעמדה במצב הכתף היו ניצן ההקמה של החיל, וכמובן, הוקצה מקום לילדי הקיבוץ בחזית הטקס.

יונה רוזנפלד נציג ההנהגה הציונית חיפש מתנדבים יוצאי המדינות הכבושות, הונגריה, רומניה, יגוסלביה, להקמת חבורת צנחנים מתנדבים למשימות ריגול לטובת הבריטים. הוא חיפש ומצא, 33 נבחרו למשימה. הם עברו אימונים במחנה הבריטי ברמת דוד, קיבלו מדיום בריטיים, יצאו לקהיר, והוצנחו למשימות בארצות מוצאם במזרח אירופה. בין הצנחנים היו חנה סנש מקיבוץ שדות ים, שכתבה את 'אשרי הגפור', והיו ארבעה חברי מעגן שחזרו בשלום ממשימתם, חביבה רייך היגוסלבית, שוריקה ברוורמן שמיר, יואל פלגי - 'רוח גדולה באה'. יואל פלגי עם פרץ גולדשטיין הגיעו לבודפשט, שם נקלעו לפרשת קסטנר ששילם כופר תמורת רכבת להצלת יהודים, רכבת שנשלחה למעשה להשמדה. פרץ גולדשטיין עלה על הרכבת לאחר ששמח לשמוע כי הוריו על הרכבת.

המטוס ערך גיחה מעל הטקס והצניח את איגרת הברכה גלולה בגליל מתכת ומצנח קטן. אולם המצנח נתקע בגלגל, הטייס ביקש ממספר 2 שיחזיק בהגה כאשר הוא התכופף החוצה בניסיון להרים את הגליל בו טמונה האיגרת. הגיחה השניה בוצעה נמוך, הטייס השתלשל מחוץ למטוס והשליך את האיגרת, אך האווירון איבד גובה ונכנס בקהל. 17 הרוגים.

קבוצת הילדים של מעגן איחרה להגיע, מקומם נתפס ע"י פלוגת צנחנים שעמדה במצב הכתף, הקצין איבד את ראשו ועמו הצנחנים הוותיקים שצנחו ברומניה פינצ'י ופיכמן, בנו של אנצ'ו סירני שצנח באיטליה, בן ציון יזרעאלי הוא אבי התמרים שבעמק ואחרים. הטייס אורי גלין

נלקח משם כשעיניו מכוסות, הוצע לו לרדת מהארץ, הוא הפך לרופא בארה"ב. אנו צעירי קיבוץ מעגן אכלנו שלושה ימים מהסנדוויצ'ים שהוכנו לכיבוד שלא הוגש. ארנונה בן יוסף, מעגן 2007.

חקירת המקרה חשפה שהמטוס שייך לקלוב התעופה לישראל ולא לחיל האוויר, איגרת הברכה היתה איגרת המועדון ולא איגרת ברכה של הנשיא. המטס התבצע לבקשת הקיבוץ מקלוב התעופה, ללא רישיון. נעשה ניסיון לקבוע כשל טכני ולחפות על הטייס. במהלך החקירה איים המועדון על עדים מרכזיים ואכן הופסקו התהליכים באישור היועץ המשפטי לממשלה בשל 'דלות הראיות'. סדר הדברים הנכון: דלות עדויות וסגירת התיק, בחלוף השנים חשף עיתון הארץ את פרשת איום המועדון על עדי התביעה.

1962. פוגה מגיסטר התרסקה בכנרת, מסוק סיקורסקי s-58 שהגיע לחילוץ איבד לפתע לחץ שמן, ירד אל המים ושקע גם הוא. נרשם שיא של שתי תאונות ביום אחד. כעבור 56 שנים נמשתה גופתו של אחד הטייסים. באותה שנה הפציץ חיל האוויר זחל"מים שלנו שניטשו בפעולת נוקייב (סנונית) שהסתבכה.

הבית של יהושע נחומזון

צבי תדמור

יהושע נחומזון הגיע לרחובות ב- 1892 ורכש 48 דונם קרקע לחקלאות ומגרש בשטח של 1,640 מ"ר ברחוב בנימין 35 ובנה עליו את ביתו באותה שנה. יגאל, נכדו של יהושע סיפר כי סבו הכיר את אידה אחרי שעלתה לארץ ישראל לבדה כציונית אידיאליסטית. הם נישאו ובחרו להקים את ביתם ברחובות. נולדו להם שלושה ילדים: שרה, חנה ובצלאל. לאחר מספר שנים ברחובות אידה חלתה והמשפחה נאלצה לעזוב את הארץ ועברה להתגורר בג'נבה בשווייץ. אידה קיבלה שם טיפולים למחלתה.

הילדים גדלו בשווייץ. הבת שרה למדה רפואה ויותר מאוחר עלתה ארצה, הבן בצלאל עסק במסחר יינות ונשאר בשווייץ והבת חנה, פגשה בג'נבה את אמציה אייזנברג, בנו של אהרון, מייסד המושבה רחובות, אמציה הגיע לשווייץ ללמוד כימיה על מנת להיות אגרונום. השניים התחתנו בשווייץ ואמציה היה לאגרונום בפיק"א. המשפחה גרה תקופה מסוימת בסוריה בשל עבודתו ועלתה יותר מאוחר ארצה. הנכד, יגאל נולד בשווייץ וזיכרונות ילדותו ברחובות נוגעים לבית סבו, אהרון. הבית ברחוב בנימין 35 הושכר במהלך השנים והמשפחה וצאצאיה לא גרו שם.

עדות על מקצת קורות המשפחה נותרה בידינו מתוך ספר (אחד מתוך שניים) שחנה כתבה בו היא תיארה את החיים במושבה רחובות, קניית הקרקעות והכשרתם, גידול הגפנים והעברת התירוש ליקב בראשון לציון ועל מחלת האם ועזיבת המשפחה לשווייץ.

יצחק גובסט, שעלה ארצה מליטא ב- 1929, שכר את הבית, הוריו וילדיהם הצטרפו אליו ומשפחתם גרה בו בדמי מפתח כשבעים שנה עד 1999, השנה בה יצחק נפטר.

על מראה הבית ברחוב בנימין 35 בשנותיו הראשונות אנחנו יודעים מרישום שעשה האמן הרמן שטרוק, כמתווה לתחריט שהכין בעת שביקר בארץ ישראל במרץ 1903. באותם ימים הרמן שטרוק התפרסם כאחד האמנים הטובים ביותר באירופה ביצירת תחריטים. במקביל לעבודתו האמנותית, לקח חלק בפעילות ציונית, ובמסגרתה השתתף בקונגרס הציוני העולמי החמישי, שהתקיים ב-1901 בבאזל. מסעו בארץ ישראל בלוויית ד"ר אדולף פרידמן, שנסע בשליחותו של הרצל במטרה לבדוק אפשרויות ליישוב בארץ, כלל גם את מושבות יהודה: ראשון לציון, נס ציונה, רחובות ועקרון.

שטרוק בחר להראות את שני הבתים במעלה רחוב בנימין כמייצגים את נוף המושבה כאשר באותה עת כבר עמדו למעלה מ-20 בתים ברחובה הראשי, ברחוב יעקב. ייתכן, כי שטרוק התרשם מהגבעות הנישאות, משני צדדיו של הגרעין ההיסטורי האורבני של רחובות, מצד מזרח מעלה רחוב בנימין ורחוב מנוחה ונחלה ומצד מערב גבעת האהבה וגבעת יוספזון.

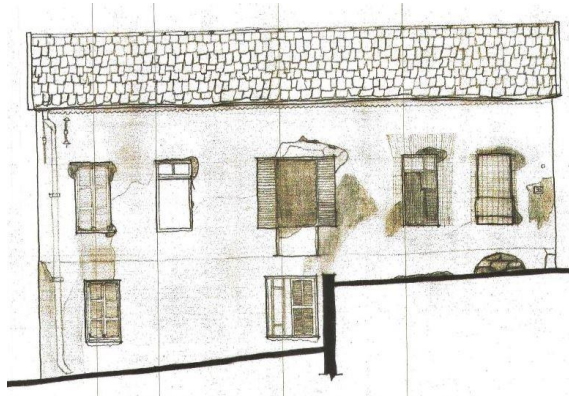

בית נחומזון בנימין 35 רחובות, צייר הרמן שטרוק 1903

הבית של יהושע נחומזון

נבנה על מגרש עם שיפוע במעלה הרחוב שנוצל לבניית בית בן שתי קומות. קומה תחתונה בשטח של 31 מטר הפונה מערבה וקומה עליונה בשטח של 66 מ"ר. בנוסף, יהושע בנה בחצר

מבנה לרפת ומבנה למחסן כלים. חומרי הבנייה היו אבני כורכר שנחצבו בגבעת האהבה. הגג בעל רעפי חרס. בבית שלושה חדרים ומרפסת מקורה לאורך חזיתו הצפונית בפינה אחת של המרפסת היה מטבח. התקרה העליונה עשויה לוחות עץ, תקרת קומה תחתונה עשויה קורות ברזל לרוחב הבית וביניהן יציקת בטון.

חזית מבנה לרוחב בנימין מ.ד. אשכנזי אדריכלים, תיק תיעוד

חזית מערבית ודרומית,
מ.ד. אשכנזי אדריכלים, תיק תיעוד

מראה חזית אחורית צד צפון,
מ.ד. אשכנזי אדריכלים, תיק תיעוד

המשורר שמצא פרנסתו בספורט האגרוף במושבה רחובות

צבי תדמור

חבורת "השחר" שאליה הצטרף פן לאחר עלייתו לארץ הייתה אחת מכמה קבוצות חלוצים ששהו ברחובות. החבורה הגדולה נקראה "חבורת הדרום". בתוכה התארגנה חבורת "השחר". היא הוקמה על ידי חלוצים יוצאי אוקראינה ואליה הצטרפו חברים ממקומות שונים. הקבוצה מנתה 25 חברים. פן הצטרף אליה בעקבות שניים מחבריו שהיו עימו במאסר ובגירוש.

בין חברי הקבוצה ואלכסנדר פן בתוכם, היו גם כמה פושטקים מחבורת "טראסק". זו הייתה חבורה שהסמל המתריס שלה היה "אצבע משולשת" שהצטיינה במעשי קונדס פרועים, כמו למשל גניבת סירי חמין בערבי שבתות ממפתני הבתים בתל אביב וארגון "ארוחות שחיתות" החלפת כל שלטי הרחובות לאורך נחלת בנימין, נעילת ראש העיר מאיר דיזינגוף בלשכתו לאחר יוכח סוער עמו ועוד.

המשבר הכלכלי הכבד שפרץ באותה שנה בכל הארץ שפקד בעיקר את העולים החדשים בתל אביב אילץ את חברי הקבוצה לעזוב את העיר ולקבל הצעה להתיישב במושבה נטושה רוחמה שבנגב המערבי. אך לפני כן הם נאלצו לצאת להכשרה ברחובות.

הם עבדו בפרדסי רחובות, אך פן לא אהב את עבודת הכפיים והתקשה מאוד לעבוד בפרדסים עם טורייה ביד. סיפורים התהלכו על פרדסנים שחששו להעסיק את הצעיר יפה התואר שמא יתאהבו בו בנותיהם.

כאשר איזבלה (בלה) נערה צעירה ויפת תואר כבת שבע עשרה הגיע לרחובות פן שכנע אותה להצטרף לקבוצת השחר, כי התאהב בה וחשק בה. הם נישאו ופן התגלה כבעל מסור. מייד לאחר נישואיהם בלה הרתה ובסוף שנת 1929 נולדה בתם. **פן שכר חדר ברחוב בנימין 35 ברחובות** (בביתו של יהושע נחומזון איש אגודת מנוחה ונחלה) והחל לעבוד ביקב. בלה נהגה להביא לו את ארוחתו מדי יום ביומו. פן התמסר לתפקידו כאב צעיר לתינוקות חמודה וכבעל אוהב לאשתו היפה. נוהג היה לקרוא לה משיריו ולשאול לדעתה, ולעתים אף קרא באזניה שירים של אחרים והציגם כשלו. כשגילתה את הדבר רק חי"ך... החיים הללו שהתנהלו על מי מנוחות לא החזיקו מעמד זמן רב ועל "תור הזהב" באהבתם של בלה ופן הקיץ הקץ. פן מאס בעבודה ביקב ועד מהרה נטש אותה, כדי להמשיך להגשים את חלומו להיות מחלוצי הקולנוע הארץ ישראלי. למרות שעסקי הקולנוע לא צלחו, המשיך פן לקוות ולהאמין, כי יוכל להרוויח מהקולנוע די כסף לפרנסת משפחתו.

פן חידש ברחובות עיסוק נוסף שהיה אהוב עליו – ספורט האגרוף. בבית שבו שכר את החדר, היה משטח רחב בחצר מאחור. על משטח זה נתן פן שיעורי אגרוף לצעירי המושבה והם נהגו לקרוא למקום "זירת הבוקס". שנים רבות לאחר שנטש את האגרוף התהדר פן, בצדק, שהוא מן המדריכים הראשונים בארץ לספורט זה. עד שנות השלושים עסק פן באגרוף מדי פעם בפעם. פרופ' דב סדן, העיד, כי חזה בתחרות אגרוף, שבה גבר פן על מתאגרף מצרי, שאמרו עליו כי הוא אלוף מצריים באגרוף. אך גם העיסוק באגרוף לא אפשר לו לפרנס את אשתו ובתו. פן החל לשתות ובהשפעת היין נהג לעתים באלימות כלפי אשתו. בלה כתבה לאביו וסיפרה לו על מצבם הקשה. האב היה אדם דתי נעים הליכות, מדי פעם היה מוכיח את בנו ונוזף בו על כי אינו דואג לכלכלת משפחתו.

באותה תקופה הכיר פן את המשורר אברהם שלונסקי. נראה כי השניים נפגשו לראשונה בעת ששלונסקי שהה בבית הבראה "מרגוע" שברחובות. פן הגדיר את פגישתם כ"פגישה מקרית", אך בעברית בארץ. פן טען לא רק שעלה ארצה במקרה וללא קשר לציונות אלא גם שבבואו ארצה לא ידע כמעט עברית.

בית נחומזון,
אייר מיכאל זלטקין 2023

לימים סיפר פן, כי בפגישתו הראשונה עם שלונסקי ברחובות הראה לו שירים אחדים שכתב ברוסית, ושלונסקי עזר לו לתרגמם לעברית. נראה שפן ידע עברית בבואו ארצה, ואף חיבר לפחות שיר אחד, אולם העברית שלו לא הייתה מושלמת כמו של שלונסקי. פן התאהב בעברית וביקש ללמוד את השפה החדשה על בוריה. פגישתו עם שלונסקי שכל רזי השפה נהירים לו הייתה חשובה בעיניו. שלונסקי ואליעזר שטיינמן מחבורת "כתובים" משוררי המודרנה הארץ ישראלית, שמחו לגלות משורר צעיר ומוכשר ולצרף אותו לחבורתם. עודדו את פן להמשיך ולכתוב והדפיסו שניים משיריו בגיליון הראשון, שפתח את השנה הרביעית של כתב העת "כתובים" באוקטובר 1929.

רחוב בנימין 35 הבית השלישי מימין. צייר אשר פלדמן 1929

את השיר "דממה כחלה" ואת השיר "לא אני הוא האיש". הופעתו של פן בספרות העברית השאירה רושם עז ביישוב. (מתוך "צבע החיים- חיינו ויצירתו של אלכסנדר פן" חגית הלפרין, ומתוך זיכרונותיו של נתן אקסלרוד/ הארץ/ משה מוסק)

לא אני הוא האיש

לא אני הוא האיש, לא אני –
אל בואו מרחוק מצפה את.
צרוך קורות נדודי הישנים
לך הבאתי במקום טבעת.

אל תטילי מבט, כחכה, –
את עצבי מעיני לא ימשה הוא.
כי לא לי את לילות מחכה,
לא אלי בדידותך נמשכת.

לא כוכב בדי, לא חלום –
יתומה משניהם וריקה היא.
לו קרבי-נא וראי בחלון
על מצחי העיף אות קין.

מה אכפת לך אני או הוא,
או אחר יתנבא עלי סער,
ובליל, תוך לחוש והרהור,
תרקם לך בדיית הסהר.

ועם אור, עת השחר יקיש
בקרני ארגמן על הדלת, –
הוא אליך ישוב להגיש
לך שירה משכימה על אילת.

מכלם מנת-חלקך תאלמי –
בו העז, בו הצחוק, בו הפח.
ובמותך לא ידעו למי
את הקדשת את לבך המנוח.

אל תבכי, תעברנה שנים
ואחר לך יביא טבעת.
ואני –
לא אני, לא אני
הוא האיש אל בואו מצפה את.

דממה כחלה

דממה כחלה שפכה על הבתים,
ועל הכביש פרפר היום.
אנשי העיר העיפה שותים
גויעת החם.

גלגל אדם טבע במערב
ובין עבים הצית שרפות,
וזרב דמו רעף, נטרף וזב
טפות-טפות.

גווע יום...
וכבר עטים צללים
לרקוד רקוד הליל.
ועל הים בשצף הגלים
החשך מילל.

שמחה קטנה שטפה ערוץ הרחוב...
למי לבי? עיני למה?
הנה אחת עברה, צוטה: אהב! –
ונעלמה.

תעלומות חולם פנס חור,
קורץ לצל – וכבר
חונקת כף החשך העור
את גרון מסר...

"חבר'ה טראסק"

צבי תדמור

על פי מורה הדרך וחוקר התרבות התל-אביבית יידי אילן שחורי (חבר ועד המנהל של ארגון בני ברית), ל"חבר'ה טראסק" היו כמה גלגולים. על מעלליהם סופרו סיפורים רבים – עד שכבר קשה

להכריע מה אגדה אורבנית ומה מעשה שקרה באמת. סיפרו עליהם למשל שנהגו לגנוב סירי חמין בערבי שבת. סיפרו שהחליפו פעם את כל שלטי החוצות ברחוב נחלת-בנימין. אפילו סיפרו עליהם שבעקבות ויכוח עם ראש העיר מאיר דיזנגוף, התגנבו לבניין העירייה ונעלו את דיזנגוף בלשכתו. סופר כי את כל מעשי הקונדס שלהם הם עשו ברגליים יחפות. עיקר פעילותם הייתה הרצון לשמח ולבדח. סיסמתם הייתה "והיית אך שמח", וסמלם – אצבע משולשת. הם הרבו להתכנס בבתי קפה, אכלו ושתו כמה דברים טובים, יצאו לתהלוכות ברחבי העיר במהלכן עצרו את התנועה, שרו ורקדו, לעגו לעונבי עניבות וסיפרו בדיחות. באופן טבעי, פורים הפך לזירת הפעילות הבולטת שלהם. הם השתתפו בכל עדלאידע – אברהם אלדמע אף זכור כיוזם העדלאידע הראשונה בתל אביב, בשנת 1912; הם ארגנו נשפי פורים עליזים עם תחפושות, שירה והרבה מאוד יין.

מקובל לומר כי מקור שם החבורה הוא מהמילה טראסק שמשמעותה ביידיש היא לעורר, לעשות שמח, לגרום לרעש ולמהומה. אחרים גורסים כי מדובר בראשי תיבות של המילים ביידיש טרינק א סאנע קוניאק – שתה כוסית קוניאק. במקום אחר נכתב כי מקור השם היה חבר'ה תר"ש- ראשי תיבות של המילים תורת ריקוד ושמחה. בני החבורה אהבו להשתובב, ללגום מהטיפה המרה ולרקוד עד השעות הקטנות של הלילה. (הרחבה בנושא קראו מאמרו של אילן שחורי ב"סגולה" מגזין ישראלי להיסטוריה, יוני 2024).

אברהם שלונסקי חיבר עבורם את "המנון הטראסק" והתייחס לכך בשיר:

אנשי "חבר'ה טראסק" מציגים לראווה את סמלם המסחרי, האצבע המשולשת. צולם בשנת 1925, באדיבות ביתמונה

הנה באנו! דרך פנו!
ארחי פרחי – הפקר אנו.
טרסק הוא שמנו
וידינו
הן בכל.

לכל חי עלי יבשת
נשלח אצבע משלשת
נתחפה
ונצפצפה,
על הכל.

אנחנו אספסוף פוחח
הבוז לכל בטלן גונח
"והיית אך שמח"
סיממתנו – לעדי עד!

ריקוד היין
מסתובב העולם
מסתובב גם הראש
אך מבני האדם
שום דבר לא נדרוש
ואם הקול בא
כחץ מקשת
נשלח לו אצבע
משולשת

מתוך "ספר היובלות של הטרסק, תש"ב 1942. סמל
האצבע המשולשת עיצב הצייר יצחק פרנקל.
באדיבות ארכיון עירוני עיריית ת"א- יפו

הסרט העלילתי העברי הראשון בארץ ישראל – במושבה רחובות

צבי תדמור

שלושה חברו יחד להפיק את הסרט העלילתי העברי הראשון בארץ ישראל. אלכסנדר פן שעלה לארץ ישראל מרוסיה ביוני 1927 בעיצומה של העלייה הרביעית, בתקופת משבר כלכלי קשה בארץ. לאחר שטייל בארץ לאורכה ולרוחבה, נסע למושבה רחובות והצטרף לקבוצת החלוצים "השחר" שעם אחדים מהם עלה ארצה.

אלכסנדר פן

נתן אקסלרוד שחלם על תעשיית סרטים בארץ ישראל הצטרף לקבוצת "השחר" בתור צלם ומצא באלכסנדר פן שותף נלהב לחלומותיו על הקמת ראינוע והפקת סרטים. אקסלרוד פנה לעזרה לקרוב משפחתו ירושלים סגל ויחד הקימו את אולפן ההסרטה הראשון בארץ ישראל הוא "הקינז סטודיו" (סטודיו לקולנוע) "מולדת". הם צרפו את פן שלדברי סגל אמר לו ש"היה במאי סרטים ברוסיה".

באלול תרפ"ז 1927 החל חלומם לובש עור וגידים. סגל היה ה"דירקטור" המנהל, פן היה ה"רז'יסטור" הבמאי ואקסלרוד היה הצלם.

פן גייס שחקנים מקרב חברי הקבוצה והם החלו בהכנות להפקת סרט עלילתי באורך מלא שנקרא "החלוץ". נוסף להיותו במאי פן שיחק בסרט וגם כתב את התסריט, לבדו או בשיתוף עם נתן אקסלרוד. התסריט נכתב ברוסית ושובצו בו מילים בודדות בעברית. על פי סגל התסריט עסק בחלוץ מחוסר עבודה שהסתובב רעב ברחובות תל אביב. כדי למצוא פרנסה עבר למושבה, ומצא עבודה אצל איכר. בתו החברמנית הייתה פרשית מצוינת והשניים התאהבו זה בזו. כך הגשים החלוץ את חלומו להיות עובד אדמתו בארץ ישראל.

לפי אקסלרוד התסריט היה שונה, ונתן ביטוי גם לספקות החמורים, שעלו בלב החלוץ הפטריוט לאפשרויות החיים בארץ. טיוטת תסריט שנמצאה בארכיונו של פן מספרת סיפור שונה. חלוץ מלא ספקות עמד לעזוב את הארץ כי חשב שמאמציו של העם היהודי לכבוש את הארץ לא יצליחו. בטיול אחרון לפני עזיבתו הוא פוגש חלוץ מלא אידיאליים שמוכיח אותו על חולשתו. החלוץ מתעשת, קורע את דרכו ומחליט להישאר בארץ, פוגש צעירה חלוצה מלאת חיים שאינה נרתעת ממכשולים ויודעת להתגבר עליהם. לצדה מוצגת בת איכר, ילדת תפנוקים, אמיצה, אוהבת חיים טובים שאהבתה לחלוץ גורמת לה להתעניין בהווי הפועלים. חייו של החלוץ נראים בעיניה מלאי תוכן ורומנטיים לעומת חייה הריקניים, והיא מחליטה להצטרף לקבוצה. בסופו של דבר מתחתנת בת האיכר עם החלוץ.

נתן אקסלרוד

באוקטובר 1927 החלו בצילומי הסרט בבית המלון של חרל"פ ששכן ברחוב יפו, היום רחוב הרצל 180 ברחובות. פן התלהב מההסרטה משום שהיה עליו לנשק את הגיבורה הראשית, תמר חרל"פ*, "יפהייה אמיתית מרחובות", ששיחקה את התפקיד הראשי של בת האיכר, הספורטאית והשובבה ופן חזר ונישק אותה פעמים רבות, בלא קשר לתסריט...

גורלו של הסרט לא שפר עליו. יום אחד צילמו סצנה שתיארה כיצד מגיע החלוץ היחפן, חסר הפרטה והרעב לקונדיטוריה ברחוב הרצל בתל אביב, שואף לקרבו את הריח הנהדר שנודף מכיכרות הלחם ומהעוגות ומתעלף. הסצנה הוצגה באופן כה משכנע עד כי תושבי תל אביב שהזדמנו למקום ביקשו לעזור לשחקן הנדהם. כשהתברר להם שמדובר בסרט כעסו מאוד על האופן שבו מוצג החלוץ הרעב, משום שלדעתם היה בכך הוצאתה של דיבת הארץ רעה.

ירושלים סגל הביא גרסה שונה על שארע בעת ההסרטה של הסצנה: האפקט היה מושלם. אבל כאן קרה אירוע מפתיע. סמל משטרה שהיה קרוב למקום ההתרחשות מיהר אל זירת הצילומים לברר על מה ולמה כל ההתקהלות. כשראה את החלוץ נפול מעולף רץ מיד לעזרתו, אקסלרוד תפס את הרגע הבלתי צפוי והמדהים הזה והמשיך לצלם, אולם השוטר הנבוך, שהבין שהתבזה לשמע צחוקים המתגלגל של המתקהלים סביבו, נפגע ודרש מהם רישיונות לצילום שכמובן לא היו להם. סוף המעשה, החבורה כולה הובלה אחר כבוד לתחנת המשטרה הקרובה בפינת שדרות רוטשילד ונחלת בנימין.

בעיתון דבר 28 באוקטובר 1927 נכתב: "חלוץ, לבוש קרעים ומאופר לחיוורון של גסיסה, כושל ונופל מת ברחוב באין עזרה" הקהל שהתקהל בתל אביב ראה בכך "ניסיון להציג עפ"י הזמנת מעוניינים בחו"ל, מחזות מצוקה מופרזים ביותר", ודרש מהצלם להפסיק את הצילומים ולמסור אותם למשטרה". פן השיב לטענות שכביכול יש בסרט תעמולה אנטי ציונית כי לא נכון הדבר וכי הוא בתפקיד הבמאי וחברו דוד צ'רניק** בתפקיד "החלוץ" וכל המשתתפים בסרט, כולם חלוצים וחברים במפלגות ציוניות בא"י והם פועלים מתוך רצון לפתח את עולם הראינוע בא"י. הוא ביקש את הפועלים ויתר תושבי תל אביב לגלות הבנה לסרט ולהושיט יד עוזרת, כי הצלחתם תוסיף כבוד ל"תוצרת העברית" בארץ ישראל.

הסערה התקשורתית שהתעוררה סביב האירוע השולי הזה ברחוב הרצל בתל אביב והפרסום השלילי לסרט גרמו לו נזק תדמיתי קשה והיו עלולים לפגוע בגיוס ההון הדרוש להמשך הפקתו. בסופו של דבר הפקת הסרט הופסקה לא רק מהחשש להעדר התקציב הדרוש אלא מההחלטה של ירושלים סגל להפסיק לחלוטין את הצילומים בגלל אי שביעות רצונו מאיכותם האמנותית ועבודתם הבלתי מקצועית והמזלזלת, של אקסלרוד ופן. סגל סיפר שנכח באתר הצילומים ברחובות כאשר תרגלו שם את בת האיכרים השובבה, הספורטאית הפרשית המעולה, כשהיא רוכבת בשדה על סוסה אצילה, חגורת אקדח, כראוי לבת איכרים באותה תקופה. אולם אוי ואבוי למה שעיניו ראו! במקום סוסה אצילה מגזע ערבי טהור, רכבה הגיבורה על סוסת עבודה שהייתה כחודש לפני המלטה והתנהלה בכבדות...

קטעי הסרט שצולמו ונשארו ברשות סגל נשרפו באסון הדליקה שפרצה במשרדו בשנת 1965 ולא נשאר מהם זכר. סוף עצוב לסרט העלילתי העברי הראשון. (מתוך "צבע החיים- חייו ויצירתו של אלכסנדר פן" חגית הלפרין, ומתוך זיכרונותיו של נתן אקסלרוד/ הארץ/ משה מוסק)

*תמר חרל"פ, בת יהודית ואפרים חרל"פ (אשתו השלישית) אחותם של אריה, בת-שבע, מיכל, שלמה, שושנה, ואמנון.

**דוד צ'רניק חי ברחובות נישא למרים בת שרה וצבי קליסקי. נולדו להם שלושה ילדים. הבן נפטר בגיל שנה והבת רותי נפטרה בגיל שנים עשרה, (הייתה בת כיתתי וחברה). האב נפטר ב- 1947 בגיל 40 לאחר מחלה קשה.

לראות, להביט, להתבונן

צילם יוסי רזי

בני עטרות, חזית בית, יוני 2024

נתראה בעלון הבא

תם ולא נשלם